

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Len
855

~~15878~~

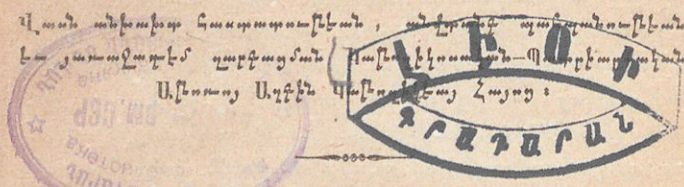
18611.7 = 14mm

1999

43708-4. R.

9/1/20

ԾՐԱԳԻՐ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱՅ

Ինչպէս որ ամենայն ազգք եւ ժողովուրդք եւ Եկեղեցիք, եւ մանաւանդ Պատրիարքարանք կամ Աթոռք Արեւելից իսկզբանէ հետէ մինչեւ ցայսօր ունեցած են եւ ունին մէկ մարմին, մէկ գլուխ եւ մէկ կառավարութիւն որով ամենքն անխտիր կը կառավարուին, ասանկ ալ մանաւանդ մեր Ազգին եւ Եկեղեցւոյն մէջ, առանց այլ եւ այլ սահմանադրութեանց, շահերու անուանց, իրաււանց, պարտաւորութեանց, մարմնոց եւ իշխանութեանց զանազանութեան անխտիր բոլոր այլ եւ այլ կարգի Եկեղեցականաց ամբողջական միութիւնը ընդ միով գլխով եւ կառավարութեամբ թէ ընդհանուր Ազգին եւ թէ նոյն իսկ Եկեղեցականաց նկատմամբ հարկաւոր եւ օգտակար ըլլալը անտարակոյս է:

Եւ որչափ որ ասկէ քանի մը տարի յառաջ, այս է յամի 1870 ղեկտեմբեր 21 ին, ան արտաքոյ կարգի ժամանակին պահանջածին եւ պարագայից ներածին չափ, այսպիսի ցանկալի գործոյ մը գէթ հարեւանցի սկզբնաւորութիւն, եւ ապա հետզհետէ կերպաւորութիւն տալու գիտմամբ կանոնադրութեան մը նախատիպը յօրինուեցաւ, սակայն նոյնը իր հիմնական տարերքը եւ ըստ հետեւորդի կատարեալ գործոյ մը ամբողջութիւնը, եւ գիտուած ու սպասուած արդիւնքը չունենալէն ՚ի դատ, գործադրականին մէջ անոր կազմութեան թերութիւնը, կերպ կերպ գժուարութիւնք եւ անտեղութիւնքը, եւ

289. 857 1855-60/9-28310-62

մանաւանդ ապագային նկատմամբ փեսայի արհեստները եւ երկրագործական եւ կերպարանային բաժանմանց սկզբունքը եւ տարր բովանդակելը 'ի վեր երեւնալով, յօրինուած օրէն 'ի վեր մինչեւ ցայսօր՝ բոլորովին անգործազիր եւ խախտուած մնաց, որով Ազգը եւ Աթոռը, բաց 'ի քանի մը առ հարկի իրաց եւ պարագայից, անհրաժեշտ եղած գործադրութեանց եւ սնորհնութեանց, թէ ներկայ գործոց անարդել յաջողութեան եւ մեծաքայլ յառաջադիմութեան, եւ թէ մանաւանդ ապագային անվրտանող պահպանութեան համար անհրաժեշտ եղած ստոյգ եւ առձեռն կանոնադրութենէ՛, եւ Աթոռոյն եւ Եկեղեցականաց մէջ տիրելիք յարաբերութեան կապերը սահմանող օրէնքէ մը զուրկ գտնուեցաւ եւ կը գտնուի :

Ասոր համար Ազգին Երեսիխանաց ժողովոյն մէջ խնդիր յուղուելով եւ առաջարկութիւններ ըլլալով, պատշաճ դատուեցաւ, որ նոյն ժողովոյն ընտրութեամբ եւ Ս. Պատրիարք Հօր հրահրմամբ Յանձնաժողով մը կազմուի, որ Ազգին եւ Աթոռոյն ներկայ եւ ապագայ պիտոյքը եւ իրաց վիճակը լաւ մը քննելէ յետոյ, ըստ այնմ նոյն յարաբերութեանց նկատմամբ որոշ եւ ստոյգ կանոնադրութեան մը ծրագիրը պատրաստէ եւ նոյն ժողովոյն ընծայէ : Յանձնաժողովս՝ իրեն յանձնուած այսպիսի ծանր եւ փափուկ պաշտօն մը տաանձնելով, եւ որոշեալ օրերու եւ ժամերու մէջ գումարուելով, առաջարկեալ ինչիւր 'ի հիմանց քննեց, դրաւոր եւ բերանացի յայտարարութիւնք լսեց, եւ ինչիւր լաւ մը վիճակէն եւ լուսարանելէն յետոյ, միաձայն հաւանութեամբ 1870 եւ դեկտեմբեր 21 ին յօրինուած կանոնադրութիւնը Ազգին եւ Աթոռոյն ներկայ եւ ապագայ վիճակին անհամեմատ եւ անբուական, եւ ըստ բազում գլխոց անօրինակ գտնելով, մէկգլխի թողուց : Իսկ իրաց արդի վիճակին եւ ապագային անպտանող ապահովութեան մասին զարով, հետեւեալ խորհրդածութենէն զկնի, նոյնպէս միաձայն հաւանութեամբ յետագայ կանոնաց ծրագիրը պատրաստեց :

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹՅԱՆ

Այս, Ազգը ունի իրեն համար կաթողիկոս Պատրիարք մը իրբու գլուխ, պտուղ իր այսքան քրտանց, վրտանդաց, փեսայաց, արեան չափ աշխատութեանց եւ բազմապատիկ ծախուց, սակայն նոյն գլխոյն կը պակսի մի, ամբողջ եւ զօրաւոր մարմին մը՝ որ անոր հետ անձուկ եւ սերտ միութեամբ գործէ, զայն սնուցանէ, անոր պաշտպանութեան եւ անփորձ պահպանութեան համար յամենայն 'ի փեսայ կամ յօգուտ հաւատարապէս պատասխանատու եւ բաժանորդ ըլլայ, նոյն գլխոյն ակնարկութեանց եւ տրամադրութեանց անընդմիջապէս հպատակի եւ ըստ այնց գործէ եւ շարժի, որպէս զի գլխոյն եւ մարմնոյն մէջ տիրած փոխադարձ կենսականութեան, անբաժան միութեան եւ կապակցութեան, եւ անթերի կատարեալ վստահութեան շնորհիւ կարելի ըլլայ նոյն գլխոյն ողջ, առողջ եւ կանգուն մնալ, իբրեւ ողջ եւ առողջ մարմին եւ իշխանութիւն գործել, յառաջանալ, եւ միշտ աւելանալ, միշտ կենդանի եւ միշտ պայծառ մնալ : Առանց սեփական, ամբողջ եւ զօրաւոր մարմնոց, կամ յայլ եւ յայլ մարմնոց կերպ կերպ յարաբերութեանց կապերով եւ օրէնքներով պատուաստեալ եւ ձեւակերպեալ գլուխ մը եւ անոր այս վիճակը, ճշդիւ թարգման մը կը սեպուի Ազգին եւ Աթոռոյն տկար, բռնադրօսեալ եւ վտանգաւոր վիճակին, անոր ընչից եւ իրաւանց ամբողջութեան համար յարուցած եւ մինչեւ ցայսօր պաշտպանած նուիրական եւ աշխարհածանօթ դատին անստուգութեան 'ի ներկայս եւ յապագայն : Եւ յիշուի, ինչ օգուտ ունի առանց ամբողջ եւ զօրաւոր մարմնոց գլուխ մը, կամ ինչ կրնայ ընել քաջ զօրագլուխ մը անգամ պատերազմի դաշտի մէջ, ան ալ խիստ զօրաւոր եւ ներքին եւ արտաքին թշնամեաց առջեւ, երբ իւր անմիջական հրամանաց ներքեւ չունենայ նոյն ոգւով, նոյն սրտիւ, նոյն բարոյական եւ նիւթական շահերու տառցման կամ կորստեան յուսով զինուորեալ զօրաց եւ զինուորաց բանակ մը, եւ մանա-

ւանդ ինչ կրնայ ըլլալ անանկ բանակաւ մը , որոյ մէկ մասը սոսկ կամաւոր եղած ըլլայ , մէկալը թոշակաւոր միւսը՝ ուղած ժամանակ հրաժարելու ազատ , եւ կամ այլ եւ այլ պայմանաց եւ նկատմանց պատճառաւ իբրեւ առանձին մարմին եւ զատ իշխանութիւն 'ի դաշնակցութիւն եւ 'ի յարաբերութիւն եկած իրեն ընդէկ մարմնոցն եւ կեդրոնին եւ գլխոյն նկատմամբ : Սյուսիսի գլուխ եւ զօրապետն մը չկրնար ուրիշ արդիւնք մը յառաջ բերել , բայց եթէ ասոր անոր առջեւ միշտ ազաւաւորի , եւ շատ շատ իբր պատուաւոր կալանաւորի կերպարանք ունենալ , եւ փոխանակ իրօք իշխան եւ հրամանատու ըլլալու ըստ օրինաց եւ կանոնաց , քան իրմէ աւելի զօրաւորագոյն եւ զած մարմնոց քով տկար եւ կարօտ մնալ , շարունակ թօթափեալ ըլլալու երկիւղէ տազնապալ , ներքնոց եւ արտաքնոց առջեւ հաւատարապէս ամօթապարտ մնալու մտատանջութեամբք շարունակ վարանիլ , եւ հարկաւ վերջապէս կամ օտարաց անձնատուր , կամ ներքնոց հպատակ եւ կամ բոլորովին իր մէջ իսպառ անհետ ըլլալու հասնիլ :

Աւստի իրաց այս վիճակը դարմանելու , ներկայն բարեփոքելու , ապագայն ապահովելու եւ մանաւանդ Ազգային եկեղեցական կառավարութեան միութիւնն անվրթար պահելու համար , անհրաժեշտ կը համարուի հիւմակուրնէ պատրաստել եկեղեցականաց դպրոց մը , ուսկից ելլալիք ժառանգաւորք անմիջապէս Ազգին կաթողիկոս - Պատրիարքին կամ թէ ըսենք Աթոռոցն մասնաւոր հնազանդութեան եւ կառավարութեան ներքեւ Ազգին պիտոյից ծառայեն : Վասնորոյ այս ամենը նկատելով , հետեւեալ կանոնաց անյապաղ գործադրութիւնը որոշուեցաւ այսպէս :

ԵՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱՅ

Ա. Ժառանգաւորաց դպրոց մը պիտի հիմնուի կաթողիկոսական դպրոցի անուամբ : Ս. յս դպրոցը Կ. Պօլիս մայրաքաղաքէն դուրս յարմարագոյն տեղ մը պիտի ըլլայ :

Բ. Յս դպրոցիս մէջ ժողովելիք տղարը մեծագոյն մասամբ՝ դրսի քաղաքներէն պիտի առնուին , եւ ըստ օրինի դաստիարակուին յուսմունս ազգային եւ եկեղեցական գիտութեանց , եւ մանաւանդ երկիւղեցաւայ , Հայերէնի , Տաճկերէնի եւ Քաղղիերէնի , եւ երբ հասնին 'ի վիճակ քահանայութեան , բաց յերկուց սովորական ուխտից զգաստութեան եւ չափաւորութեան (1) , պիտի ուխտեն զճիշդ հնազանդութիւն առ կաթողիկոս - Պատրիարք Ազգին , եւ ազգին ու եկեղեցւոցն օգտին միայն՝ անձնուիրութիւն , եւ կաթողիկոսին անմիջական հրամանաց եւ կառավարութեան ներքեւ գտնուին ուր որ ըլլան :

Գ. Գպրոցէս ելած ժառանգաւորք պիտի անուանին Միաբանք կաթող - Պատրիարքական Աթոռոց կաթողիկեայ Հայոց :

Դ. Ինչպէս որ այս ժառանգաւորք կամ միաբանք բոլորովին Ազգին եւ Աթոռոցն եւ 'ի ծառայութիւն եւեթ նոցին նուիրեալ են եւ պիտի ըլլան , ասանկ ալ Ազգը եւ Աթոռը զասոնք պիտի ճանչնայ իւր սեփական Գղեր , ասոնց պիտի տայ իւր ամեն զիւրութիւնք եւ պաշտամունքը , ինչպէս որ ասոնք ալ 'ի հարկէ անուան եւ պաշտաման անտրտունջ եւ անխտիր պիտի բառնան Ազգին եւ Աթոռոցն բոլոր ծանրութիւնները եւ ծառայութիւնները , թէ հոս 'ի մայրաքաղաքիս , եւ թէ յամենայն տեղիս կաթող - Պատրիարքական վիճակին առհասարակ :

1 Չափաւորութեան ուխտ ըսելով , մասնաւորապէս այս պիտի իմացուի , որ բաց ի հացրենական ընդից եւ ժառանգութեանց որոնց մատակարարութիւնը եւ տիրութեան իրաւունքը բոլորովին ազատ է , սոսկ ի գործածութենէ եկեղեցական եւ ազգային պաշտամանց վաստկուածը , եկեղեցական վիճակի եւ պարտուց համեմատ եղած վայելքը դուրս հանուելէն ետքը , յուսեցածը զկնի մասը դարձնել ի կաթող - Պատրիարքական Աթոռ Ազգին , իւր փոխարինութիւն ծախուց ձրի դաստիարակութեան , եւ ի պահպանութիւն եւ պայծառութիւն նոցն Աթոռոց , բայց միշտ նկատելով անջեցելոցն ընտանեաց կարօտութեան վիճակը :

Ե. Կաթող-Պատրիարքական միաբանութիւնը պիտի ունենայ հոս 'ի մայրաքաղաքիս յատուկ բնակութեան կեդրոն մը, ուր ժողովին նոյն միաբանք կամ աս կանոնադրութեանս ճշդիւ եւ առանց որ եւ իցէ պայմանի հպատակեալ Եկեղեցականք անխտիր, մանաւանդ այն Միաբանք՝ որոնք ծերացած եւ անկարող դատուած են 'ի գործունեայ ծառայութիւն :

Զ. Թէ հոս եւ թէ գրեթէր Ազգին եւ աթոռոյն գործունեայ ծառայութեանը մէջ գտնուող Միաբանք թէ Եպիսկոպոս ըլլան, թէ առաջնորդ եւ թէ Վարդապետք, ըստ իւրաքանչիւր կարգի եւ պաշտաման կանոնաւոր եւ հաստատուն թոշակ կամ եկամուտ մը պիտի ունենան, իսկ ծառայութեան մէջ չեղողները կամ անկարողները սոսկ իրենց հազուատ եւ կերակուրն պիտի ունենան, եւ ոչ թոշակ կամ այլ եկամուտ չիրաւանց :

Ե. Ազգին եւ Աթոռոյն պիտայից համեմատ, զըզրոցիս ուսումնականաց եւ ձեռնադրելեաց թիւը՝ զուգակշռութեան մը մէջ պիտի պահուի, որպէս զի ոչ պէտք եղած Եկեղեցականք պակսին, եւ ոչ աւելորդք յաճախեն, 'ի ծանրութիւն Ազգին եւ Աթոռոյն :

Ը. Ազգը եւ Աթոռը՝ հաւասարապէս խնամք պիտի տանին, որ Աթոռոյն սեփականութիւնները, եւ բարեպաշտական ինչքերն ու եկամուտքը ձեռք բերուելով, ապահով եւ ստոյգ վիճակի մը մէջ զրուին : Ասոր համար Աթոռոյն վերաբերեալ բոլոր ընչից եւ եկամտից ցուցակն յօրինուելով, ըստ օրինի եւ որոշակի պիտի արձանագրուի :

Թ. Այսպիսի հաստատութեանց եւ սեփականութեանց մատակարարութեան համար խառն Տնօրէն Ժողովք մը պիտի սահմանուի, որուն անդամոց կէսն Միաբան Եկեղեցականներէն պիտի ըլլան ընտրութեամբ նոյն իսկ Միաբանից, եւ կէսն յաշխարհականաց, ընտրութեամբ աշխարհական վարչութեան Ազգին, եւ ազա հաստատութեամբ Կաթող-Պատրիարքին եւ ընդ հսկողութեամբ նորա : Տարին անգամ մը ընդհանուր հաշիւ

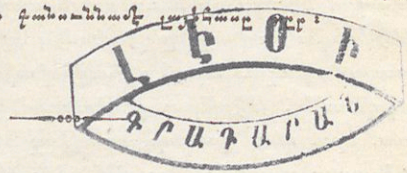
տեսնելով, Ազգային Երեսիփոխանաց ժողովնայ պիտի ընծայուի, որպէս զի աւելցած եկամուտն հասարակաց գիտութեամբ եւ խորհրդով անօրինուի, կամ պակասը ազգովին լրանայ, եւ պէտք եղածը դարմանուի :

Ժ. Ի մէջ եկեղեցականաց եւ եկեղեցականաց, եւ դարձեալ 'ի մէջ սոցա եւ Աթոռոյն իրարու նկատմամբ փոխադարձ վստահութիւն, յամենայնի ապահովութիւն, բոլոր ազգային գործոց եւ անօրէնութեանց անարդեւ աջողութիւն, եւ մեծաքայլ յառաջադիմութիւն տալու նպատակաւ, Կաթող-Պատրիարքական Աթոռը Եկեղեցական վարչութեան ժողովք մի պիտի ունենայ, որոց անդամոց ընտրութեան ձեւը, իրաւունք եւ պարտաւորութիւնները կամ պաշտօնը այս գործոյս յարակից կանոնադրութեան ծրագրով որոշակի սահմանուած է :

ԺԱ. Թէ վերոգրեալ եւ թէ գործոյս յարակից եւ դած կանոնադրութիւնը ազգովին ընդունուելէ, եւ Սըրբազան Կաթող-Պատրիարքի կողմանէ ըստ օրինի հաստատուելէ զինի, նոյն իսկ Սամանեան Բ. կառավարութեանէ ալ ճանչցուելու համար՝ ազգովին խնամք պիտի տարուի :

ԺԲ. Որ եւ իցէ Կաթողիկեայ հայազգի ընկերութեանց վարդապետք, երբ անհատապէս եւ առանց մասնաւոր պայմանադրութեանց աս կանոնադրութեանս հրպատակին, կը պատկանին Կաթող-Պատրիարքական Աթոռոյ Միաբանութեան, հաւասար իրաւամբք եւ ոգրտաւորութեամբք : Սակայն իրաց արդի վիճակը նկատուելով, եթէ նոյն Միաբանութիւնք խմբովին, կամ մին ընդհանրապէս, եւ կամ յԱզգէն իբր Միաբանութիւն ճանչցուած վարդապետք, ուզեն մանաւոր պայմանաց զըրութեամբ Կաթող-Պատրիարքական Աթոռոյն վերաբերիլ, պիտի կրնան նախ իրենք իրենց պայմանագիրը յօրինել, Ազգին եւ Աթոռոյն առաջարկել, եւ ասոնց կողմանէ ընդունուելէ եւ հաստատուելէ զինի, գործադրական պիտի ըլլայ :

Երօթնի Գաթօլիք զլէննինն Բաթրիքի Գեորգիանի պիր Էսապ
 Եպարտի վէ գաղէյէ Էդէննի լեւեօն Էլէ, աննն հալն ու
 Էսնիքալնն Տախաթարաան սալէ՛ վէ Էօնն պաւրննապնն,
 վէ հեր վէճն Էլէ լեւեաթը Էլէ՛Էթնն պայիր պապը Էսապարը
 Գաթիքաթնն օլան գանառնաթ լայիքաթը

Պիլ ճիւղէ միլէլ ու ազվամ վէ Քլիտէլեր վէ պա-
 խուսուս Եարգտա մուգիմ օլան Բաթրիքիսանէլեր էօթէ-
 աէն պերու պիր վիճուս, պիր Պաշ վէ պիր խտարէ թահ-
 թընտա օլարագ պիլս խթիսնա խտարէ օլակէլտիքլէրի
 միսիլիւ, միլէթ վէ քիլիսէմիլատէ տախի մէվճուս օլան
 քեաֆֆէյի սընուֆու րէհապիլնին, այրը այրը մազսէս
 վէ նըզամաթ վէ մէնֆաաթ վէ խամ ու ճիւմ վէ հուզուզ
 ու վազիֆէ վէ խտարէլերի օլմազսըզըն, ճիւմէսինին պիր
 հալ ու սիյագատէ պիր պաշ վէ պիր խտարէ թահթընա կի-
 րիպ, պու վէճն Էլէ քեամիլէն իթթիֆագ լյլէմէլերի
 կերէք ումու՛մ հիլէթի միլէթճէ, վէ կերէք մէզքիւր սը-
 նուֆու րէհապիլննէ Էլզէմ վէ մէնֆաաթը օլտուզու պիր
 էմրի միւսէլլէմ վէ դայրի միւնքիւր տիր : Յիլ վազը ար-
 զու օլունան պու կիպի պիր թէչէպպիւսաթը խայրիյէ վէ
 մէմտուէչէ սուրէթի դայրի մունթագամէ վէ միւքէմմէ-
 լէտէ օլտուս իպթիտար լյլէմէք, վէ իլէրուտէ բէյ տէր
 բէյ իչի բէսմի սուրէթինէ վէ քէմալինէ իպլաղ վէ իյսալ
 իթմէք նիլէթի խայրիյէսիլյէ, պունտան չէնտ սէնէ մու-
 գատտէմ, Էանի 1870 սէնէսի վէ քեանուսի էվլէլին նի-
 հայէթինտէ վազթը հալին թէհամիւլիւնէ, վէ Ֆէվզէ-
 լատէ ինթիյաճաթըն էչէտտի լիւզումունա նազարէն, պիր
 դանուսնամէ լայիհասը թասապիւր օլունարագ դալէմէ
 ալընսը իսէ տէ, լայիհայը մէզքիւրտէ միւնտերի՛մ օլան
 էսաս վէ թասապիւր օլունան անասըր, վէ պինայէն ա-
 Էյն թէքմիլ պիր իչէ լաղը՛մ օլան խթիքմալաթ, վէ մէ-

մուլ վէ մուռնթաղըր օլան սէմէրէ , վէ մուլաֆֆադիլէթ հուսուլէ կէլմէտիլինտէն , վէ իճրաաթտա իսէ թասաւլ վուրաթը մէզքիւրէնին նօզսան վէ կէօնակէօն միւշքիւլաթ վէ ուշդուսուղուղու , վէ պախուսուս իլէրուտէ պիր թաղըմ նէթայիճի մուղիլրէյի պայիս օլարագ , ասէթա թէֆրիգա էսպասլընը վէ բէսմէն պիր միլլէթին իւլէ միւն-գասըմ պուլուռնամասընը հալի իաիւկի թէպէյեիւն իյլէ-տիլինտէն , թէրթիպ վէ թանդիմ օլաուղու կիւնտէն պէ-րու պու անէ գատար պատթալ հիւքմիւնտէ քեամիլէն իճրասըզ գաւար : Պու ճիհէթլէ միլլէթ վէ բաթրիքլիք իտարէսի տախի , իճրասըզ գարուրի լաղըմ կէլէն պլը գաչ իճրասաթ վէ թէտասպիրտէն մաստա , հալը հաղըրտէ իշլէրին սէրպէսթ վէ հօլունտա ճէրեան իթմէսինէ վէ խուսուսիլլէ իլէրուտէ միլլէթին մազպուլթ վէ մուխաթա-րատան սալիմ պուլուռնամասընա տայիր տէրտէսթ պու-լուռնամասը լաղըմ կէլէն պիր գանուռնամէտէն , վէ բաթ-րիլիք քիւրսիսի իլէ սընուֆու բէհապիլն արասընտա ճէրեան իտէճէք բապըթա վէ միւնասէպաթը թայեին ի-տիճի պիր նիդամաթտան մահրում գալտըղընտան վէ հա-լա գալմագտա պուլուռնամասընտան պահալա , միլլէթիսիլլին Մէպուսան մէճիլիսիտէ պաղը միւղաքքէրաթ վէ թէքլի-ֆաթ վուգուս կէլտիլի իւղէրինէ , եինէ Մէճիլիս մէզ-քիւր ինթիլիսալը , վէ ըլիթպէթուր Բաթրիք էֆէնտի հաղըթէթլէրինին տալէթնամէսի իլէ , միլլէթ ու Քիւր-սիսինին հալէն ու իսթիգպալէն մէճպուր օլաուղու ին-թիլաճաթը իլէ , քէյֆիլլէթի պիլ էթրաֆ թէտոլիզ վէ թանգիլի իյլէմէք , վէ օլ վէճ իլէ իշպուր բապըթա վէ միւ-նասէպաթ հազընտա զայրի մէճուլ վէ մահղուրտան սա-լիմ սուրէթտէ պիր գանուռնամէ լայիհասընը պիլ թան-դիմ , եինէ Մէճիլիս մէզքիւրէ թագաթիմ վէ թէպիլի իթ-մէք իւղըթ իլիթիլա իտէնլէրաէն միւրէքքէպ օլարագ պիր գօֆիսիօնու թէշքիլ վէ թայեինի թէնտիպ պուլուրաու :

Իշպուր գօֆիսիօն իսէ քէնտիսինէ ինպէ օլուռնուշ օլան պէօլլէ պիր աղըր վէ նաղիք մէմուրիլլէթի տէօ-րէօնտէ իլէ , եէվմ վէ էվգաթը մուղարրէրէտէ իճթի-

մա իտէրէք , մէվլուլի պահս օլան մէսէլլէյի էսասէն վէ պիլ էթրաֆ նաղարը թէտոլիզ վէ միւլալաայա ալտըգ-տան , վէ շիֆահէն վէ թահրիլէն վաղի օլան հէր պիր իֆատաթ վէ իյլահաթը , վէ իլիթիլա իտէն միւղաքքէ-րաթը իճրա իյլէտիքաէն սօնրա , իթթիֆաղը արա իլէ 1870 վէ գեկտիմբեր 21 տէ թանդիմ վէ թէրթիպ իտիլ-միշ օլան գանուռնամէյի միլլէթ վէ Քիւրսիսին անվալը հաղըրէ վէ միւլաթագպէլլէսի հազընտա զայրի քեաֆի վէ մուլաֆֆըզ , վէ էմասլի զայրի մէսպուգ պուլուրուռ-տան , անը պիր թարաֆա պըրագարագ , անվալը հաղը-րէնին իսլահը իլէ իսթիգպալը միլլէթին թէէմին վէ մազ-պուլթ օլմասը պահսընա կէլինճէ , աթի իւզ զիքը միւ-լալաաթը իճրա իյլէտիքաէն սօնրա , քէպալիք իթթի-ֆաղը արա իլէ աթիտէ պէյան օլան գանուռնամէ լայի-հասընը թէրթիպ վէ թանդիմ իյլէսի :

ՍՈՒՐԷԹԻ ՄԻԻԹԱԼԱՍ

Չէքիլէն պուռնա միհն ու մէշաղղաթ , վէ մուխա-թարա վէ զարար վէ զիյանա մուղապիլ վէ իսթիլպար օլու-նան պուռնա ֆէտաքեարըզլարըն սէմէրէսի օլարագ , վա-գաս բէյիս վէ պաչ մազտընտա միլլէթին պիր կաթու-զիկոս բաթրիլի վար իսէ տէ , իշպուր բէյիս վէ Պաշը ի-լէ պէրապէր իթթիֆաղ վէ մէրպուլթիլլէթի տէրուռնիլլէ վէ սամիլիլլէ իլէ հարաքէթ իթմէք , վէ անը պէսէմէք , վէ անըն մուհաֆաղաար վէ մուխաթարատան սալիմ պու-լուռնամասը իշլիւն կէրէք մուհասէնաթ վէ կէրէք մաղար-րաթճա պիր սիյագտա մէսուլ վէ հիսսէտար օլմագ , վէ օլ Պաշ վէ բէյիս թարաֆընտան վուղու պուլան թէտա-պիր վէ էվամիլրէ թէվֆիլլան պիլա վատէթա վէ տօղրու-տան տօղրուչա հարաքէթ իյլէմէք , վէ պու վէճ իլէ Պաշ վէ վիւճուտ արասընտա ճէրեանը միւղթաղի օլան իր-թիպաթ , վէ թէֆրիլի նաղապիլ պուլուռնաճագ իթթի-ֆաղը , վէ էմիլլէթի քեամիլլէ իլէ օլ Պաշը սաղ վէ սա-լիմ վէ մազպուլթ սաղլամագ , վէ մազպուլթ վէ սաղ-

լամ պիր վիւճուտ վէ իտարէ կիպի հարաքէթէ միւզ-
 թէտիր պուլունարադ , օլ վէճն իլէ իլէրի կիթմէք , վէ
 տայիմա միւքէմմէլ վէ մունթադամ վէ պազի գալմադ
 իւզրէ պիր վէ միւթթէֆիզ վէ գալի իւլ պէտէն պիր
 վիւճուտուն լիւզումի աշիքեար սըր : Պու կիպի թա-
 պիի , մազպութ , թէքմիլ վէ գալի պիր վիւճուտ օլ-
 մազսըզն , եախօտ պազը միւնասէպաթ , շէրայիթ վէ պիր
 թագըմ իթթիհատը մանէվի պէնայէրի իլէ թէտարիք օ-
 լունուպ , վիւճուտէ կէլմիշ օլան Պաշ վէ բէյիսին հալ
 ու աւվալը , միլլէթին վէ բաթրիզլիզ քիւրսիսինին դայ-
 րի մունթադամ , վէ հաթտա հալէն ու իսթիզպալէն
 հէր վէճն իլէ մուխաթարալը վէ դայիֆ հալինէ , վէ էմլա-
 քը մատտիյէ վէ հուզուզու մանէվիյէնին թէմամիլի մու-
 հաֆազաաը գըմնընտա միլլէթճէ թութուլուպ , ճիհանըն
 նազարը սըզգաթընը ճալիպ օլան տալաջը մալիմէնին
 պիէսաս վէ չիւրիւք պիր շէյ օլուուզունն քեամիլէն
 տէլալէթ իտեր : Յիլ հադիգէ մէթին վէ մազպութ վէ
 թէքմիլ պիր վիւճուտ օլմազսըզն , պիր եալընըզ Պա-
 շըն նէ մունասէնաթը օլապիլիւր , վէ տանա աշըզընը
 սէօյլէմէք իչիւն պիր ճան , պիր վիւճուտ , պիր գալպ
 վէ մանէն վէ մատտէթէն այնի պիր մէնֆաաթ եա մա-
 դարաթըն իսթիհաալ եախօտ իսթիհաքի իւմիտի իլէ
 միւսէլլաճ օլարադ , վէ տօղրուտան տօղրույա էմր թան-
 թընա պուլունարադ պիր օրտույա մալիք օլունմատըզ-
 ճա , պիր սէրասքէր դայէթ մահիր վէ գահրաման օլմա-
 սը իլէ պէրասպէր մէյտանը մունհարէպէտէ վէ տախիլի
 վէ խարիճի բէք գուվլէթլի տիւշմէնլէր մուվաճճէհէսին-
 տէ նէ եաքապիլիւր , եախօտ պիր օրտունուն միւրէք-
 քէպ օլուուզու աւքէրին պիր մըզտարը կէճիւլլիւ , պիր
 գըսմը այըզճը , տիկերի իսթէտիյի վազըթ կերի շէքիւ-
 մէյէ մուխաթար վէ մէէզուն պուլունատուզու , եախօտ
 պազը շէրայիթ վէ միւլահադայա մէսնի թապիյի քէն-
 տի վիւճուտու վէ մէքքէզ իլէ Պաշընա նիսպէթլէ այըը
 պիր վիւճուտ վէ այըը պիր իտարէ հիւքմիւնտէ օլարադ
 լթթիհատ , վէ բապըթայը մինասիպէթէ կէլմիշ կիպի

Փարզ օլունան , պու կիպի պիր օրտու իլէ նէ օլապի-
 լիւ : Հազիզաթը հարտէ պու միսիլլիւ Պաշ վէ Սէրաս-
 քէրասն , շունուն պուլունուն ինտինտէ տայիմա միւս-
 թէտի մազամընտա , եախօտ չօդ չօզ պիր միւթէպէր
 դինճիրպէնա գըլըզը պուլունմադտան , վէ գանունէն վէ
 ուսուլէն վէ սահիհէն հիւքիւմտար օլաճադ եէրտէ , քէն-
 տիսինտէն բէք գուվլէթլի պուլունան հիյէթ վէ վիւ-
 ճուալար ինալինտէ դայիֆ վէ միւսթաճ գալմադտան ,
 վէ տայիմ իւլ էվգաթ անլէրտէն թէրք օլունմադ իթի-
 րազ վէ էնտիշէսլյէ պիհուզուր օլմադտան , վէ խարիճի
 վէ տախիլի օլանլէր ինտինտէ պիր սիյադ իւզրէ մահ-
 ճուպ գալմադ վէսալէսէսլյէ էնտիշէյէ տիւշար օլմազ-
 տան , վէ նիհայէթ իւլ էմր եա իսէվարիճինէ թէսլիւմ , եա
 տախիլէն թէվապիսինէ թապի , վէ եախօտ տէրունէն վէ
 քեամիլէն մանվ ու նապէտիտ օլմայա նէթիճէ վիրմէք-
 տէն մատտա պաշգա պիր շէյ պէքլէնիլէմէզ :

Պինայէն ալէյհ , պու կիպի ույզունտուզըլարա պիր
 չարէ պուլմադ , վէ աւվալը հազըբէյի իսլահ էյլէմէք , վէ
 իսթիզպալը միլլէթի թէէմին գըլմադ , վէ խուսուսիյէ
 միլլէթին իտարէյի բունանիյէսի պիրլիյինի միւթթէֆիզ
 վէ մուխաթարատան սալիմ սազլամադ իչիւն , շիտաթէն
 պիր բունպան մէքթէպիսին թէտարիքինէ պիր լիւզումու-
 գալի կէօրիւմիւշ տիւր . շէօյլէքի , շու մէքթէպտէն
 չըզաճադ բէհապլիյն տօղրուտան տօղրույա վէ պիլա վա-
 սիթա միլլէթին Վաթուզ - Բաթրիզլինէ , վէ քիւրսիսինին
 տայիրէյի իթաաթընտա վէ անըն իտարէսի թանթընտա
 օլարադ , միլլէթին ինթիյաճաթը վազաասընա իըզմէթ
 իլլէսինլէր : Պինապէրին պալատէ պէյան օլունանլէրին
 քեաֆիֆէսինի նազարը էհէմիլյէթ վէ միւթալաայա ա-
 լարադ , աթի իւզըիքը գանունլարըն պիր ան էվլէլ մէվ-
 զիլի իճրայէ գօնուլմասընա գալար վէրիլտի , շէօյլէքի .

ԳԱՆՈՒՆՆԱՄԼ

Պերինճի Տափաթէ . Կաթողիկոսական Մէքթէպ նաւը
իլէ , պիր բունկան մէքթէպի թէէսիս վէ ինչա օրունա-
ճագ սորը : Իշպու մէքթէպ Ասիթանէ խարիճինտէ օլա-
բագ , մինասիպ պիր մանալտէ պուլունաճագ սորը :

Իշինճի Տափաթէ . Իշպու մէքթէպէ ճէմ խալիէճէք թա-
լէպէ , էքսէրիյէթէն տաշրա մէմլէքէթլէրինտէն ալընա-
ճագ , վէ լայըզը վէճն իւզրէ իւլում ու ֆիւնունու մի-
լիյէ վէ բունանիյէտէ թէրպիյէ , վէ պա խուսուս էրմէ-
նի վէ Օսմանը վէ Պրանսըզ լիսանլարընա աշնա օլա-
ճագլար սորը : Բունկան սիլքիլնէ տախիլ օլմագ վագլը
կէլտիքտէ , ումում բունկան թարիգաթընճա ստէթ օ-
լան Միւճէրէպլիք , վէ Գանաթքեարըզ (1) եէմինլէրին-
տէն մաստա , եալընըզ միլլէթին վէ Քիլիսէսինին մէն-
Փասաթը ուղրունա ճանսիքարանէ վէ Փէտաքեարանէ իզ-
տամ իլլէմէք վէ միլլէթին Կաթող-Քաթրիյինէ քեամիլէն
վէ թէմամէն իթասաթ իթմէք , վէ հէր նէրէտէ պուլու-
նուրլար իսէ պուլունասուրլար , սնըն տօղրուտան տօղ-
րուչա իթասաթ վէ իտարէսի թանթընտա օլմագ իւզրէ
եէմին խտէճէքլէր տիր :

Իւշինճի Տափաթէ . Իշպու մէքթէպտէն եէթիշէն
բունկանլար , էրմէնի Գաթօլիք միլլէթի բաթրիլիզ
Քիւրսիսինին Միաբանլարը իսմի իլէ թէմիյէ օլաճագ-
լար սորը :

Տէօրաթէնճի Տափաթէ . Իշպու Միաբանլար եախօտ

1 Գանաթքեարըզ եէմին տիմէքլէ , պաշըճա շու աղնաշը-
լըր , (եանի Տիսէյի իրսիտէ վէ սնըն սերպէսթիտէթի քեամիլէ իւզրէ
Տագըզը զապթ ու իտարէսի միւսթէնան թութուլարագ) եալընըզ իճ-
րայի մէմուրիէթի միլլիտէ վէ բունկանիտէն Տաթըլ օլան թէմէթիւ-
սաթտան պիր բունկանըն Տայ ու վաղիֆէսինէ մինասիպ օլան սարֆի-
սաթը լէտէլ թէնդիլի , Փաղլասընը վէՓաթտան սօնրա , մէճճանէն իս-
թիճասալ գըլընան թէրպիտէ վէ թասալիմ մէտարիֆաթընա մուգապիլ
վէ Քիւրսիտէ մէքքեարուն մուճաֆագա վէ թէրագըզը իշին , միլլէ-
թին Քիւրսիսինէ իտտէ իոյէմէք , Փաղլաթ տայիտան վէՓաթ իտէնին
Փասիլէաճա իճթիտաճաթընը կէօղլէթմէք իւզրէ :

բարաղլար քեամիլէն միլլէթին վէ Քիւրսիսինին օլուպ ,
միւննասորէն սնլէրին իւզըմէթիննէ թայիլին վէ թախախ
գըլընըզ օլաճագլարը միլլիլլէ , կէրէք տիր քի միլլէթ
վէ Քիւրսի տախի կալընըզ պունլարը քէնստիսինէ սայիտ
վէ բաճի թանըսըն , վէ պունլարա եալընըզ քէնստի մէմու-
րիյէթլէրինի վէ պայիսի բիֆան օլաճագ իւզըմէթլէրի թէլ-
ճին իլլէսին , նասըլ քի պունլար տախի սըֆաթ վէ մէ-
մուրիյէթլէրի իզթիգասընճա միլլէթին կէրէք բայի-
թախթտա վէ կէրէք թաշրալարտա օլան քեամիֆէյի իւզը-
մէթ վէ զանմէթլէրինի թանմիլէն պիլա թէրէտտիւտա վէ
պիլա Փէրզ իյֆայը մէմուրիյէթ իլլէյէճէքլէր տիր :

Պերինճի Տափաթէ . Իշպու թարիգաթ Ագալարընա ,
եախօտ իշպու նըզամաթը պիլա շարթ վէ քեամիլէն դա-
պուլ խտէն քեամիֆէյի բէնասպիյնէ վէ պա խուսուս ֆիւ-
իլէն իյֆայը մէմուրիյէթէ դայրի միւզթէտիր օլանլէրէ
վէ իսթիյարլէրէ մախսուս օլմագ իւզրէ Ասիթանէտէ
պիր իզամէթկեան եախօտ պիր մէքքէզ կէրի օլաճագ սորը :

Ալլինճի Տափաթէ . Աէրէք պուրտա վէ կէրէք թաշ-
րալարտա միլլէթին վէ Քիւրսիսինին պիլ Փիլի իւզըմէ-
թինտէ պուլունան Միաբանլարըն , բիագօպօս եախօտ
մուրախասա վէ բունկան հէր նէ օլուր իսէ օլուն , հէր
քէսին քէնտի սըֆաթ վէ մէմուրիյէթիննէ կէօրէ տայիլա
վէ պիր դարար իւզրէ պիր թախսիսաթը եախօտ պիր
մասալը օլաճագ սորը . պիլ Փիլի իւզըմէթտէ օլմայանլա-
րըն եախօտ իյֆայը մէմուրիյէթէ դայրի միւզթէտիր օ-
լանլէրին մէլպուսաթ վէ մէքիւլաթտան մաստա , պի
հագըն օլարագ հիշ պիր թախսիսաթ վէ մասալարը օլ-
մայաճագ սորը :

Նէրինճի Տափաթէ . Միլլէթին վէ Քիւրսիսինին ինթիւ-
աճաթը վագասարնա նաղարէն , իշպու մէքթէպ թալէ-
պէսի իլէ բարագ օլաճագլարըն սայըսը պիր մուաղէնէ
իւզրէ պուլունաճագ սորը , քի նէ իզթիգա խտէն բուն-
կանլար էքսիք օլուն , վէ նէ տէ ֆաղլարըն չօղալ-
մասը իլէ միլլէթ ու քիւրսիյէ պար օլուն :

Սէտիլինճի Տափաթէ . Միլլէթ ու Քիւրսի միւսալաթին

տըզգաթ խոհանարանի քի Գիւրաթի մասնուս օլան թէէ-
սիսաթը խայրիցէ վէ վարիտաթլարը էլէ կէչէրէք, մադ-
պութ վէ էմին պիր հալէ զօնուլսուն : Պինսպէն ալէն
Գիւրաթի միւթէալլիգ օլան քեաֆֆէյի էմլար վէ վարի-
տաթըն պիր աէֆթէրի թանգիմ օլունուպ, սուրէթի մէշ-
րուատէ խաստէթէն վէ հէկեան հէկեան զայտ օլունա-
ճադ տըր :

Տօքուղանճոս ճապրէ . Պու միսիլլու թէէսիտաթը
խայրիցէ վէ էմլարըն սուրէթի խտարէսի իշխուն միւթի-
լիթ պիր խտարէ մէճլիսի թէշքիլ օլունաճադ տըր : Իշպու-
մէճլիս աղալարընըն նըսֆը Միարան բունպանլարտան
միւրէթթէպ, վէ հինէ անլէրին ինթիխապը իլէ, վէ տի-
կէր նըսֆը ալլաման միւրէքքէպ օլարապ, միլլէթին ա-
վաման պուլունան Բտարէ մէճլիսի մարիֆէթիցլէ պիլ
ինթիխապ, վէ Կաթող-Բաթրիգ թարաֆընտան թաստիգ
պուլրուլարապ, անըն թանթը նէզարէթինտէ պուլունա-
ճադ տըր : Երտտ պիր աէֆա մուհասէպէյի ումուսի կէօ-
րիւլուպ, միլլէթին Մէպուսան մէճլիսինէ թաղաիմ օ-
լունաճադ, վէ շու վէճն իլէ Փաղլա օլան վարիտաթ գա-
րարկիր, եախօտ նօզսան կէլէն աշըզ միլլէթճէ իքմալ
օլուպ սայր իգթիզա իտէն թէտապիր տախի իթթի-
ֆապ վէ մալիւմաթը արա իլէ իճրա պուլրուլաճադ տըր :

Մասնճոս ճապրէ . Պէյնէլ բահապլիյն, հաքէզա պուլն-
լար իլէ Գիւրաթի արասընտա պիրպիրլէրինէ նիսպէթէն
քէմալ մէրթէպէ էմնիցէթ վէ հէր խուսուստա մազպու-
թիցէթ իպղա իլէմէք, վէ հէր շէյի պիլա մումանաթ
իլէրի կէօթիւրմէք իշխուն, Կաթող-Բաթրիգլիգ Գիւրաթի-
սինէ մասնուս պիր խտարէյի բունանիցէ մէճլիսի օլաճադ
տըր . իշպու մէճլիսին միւրէթթէպ օլտուղու աղալարըն
սուրէթի ինթիխապընը, վէ կէրէք հուգուգ, վէ վէզա-
յիֆ, վէ մէմուրիցէթինի թայիլին իտէր նիզամնամէ, իշ
պու նիզամնամէյէ մէրպութ պուլունան տիկէր պիր
զանուն միւսէվէտաէսի իլէ հէկեան հէկեան թարիֆ վէ
պէյանը գըլընմըր տըր :

Օն պէրինճէ ճապրէ . Պալատէ պէյան վէ աէրմէյան

գըլընան նիզամաթ, միլլէթճէ գապուլ վէ Կաթող-Բաթ-
րիգ թարաֆընտան թաստիգ պուլրուլուգան սօնրա,
ճանիպի աէվէթի Սլիցէտէն տախի սուրէթի մէշրուատէ
թանըլմասը իշխուն միլլէթճէ տըզգաթ վէ իթինա օլու-
նաճադ տըր :

Օն իշինճէ ճապրէ . Երմէնի Գաթօլէք միլլէթի պէյ-
նինտէ պուլունան տիկէր շիրքէթլէրին բունպանլարը
պիլա շարթ վէ միւրէթիտէն իշ պու նիզամնամէյէ թա-
պի օլտուղարը հալտէ, Կաթող-Բաթրիգլիգ Գիւրաթի-
նէ միւրնասարէն ալիտ օլան Միարանութիւնա բաճի վէ
անըն հուգուգ վէ վէզայիֆինէ թէմամի իլէ հիստէտար
օլաճաղլար տըր : Անճադ աշվալը հաղքէյէ նաղարէն,
էյէր քի օլ Շիրքէթլէր թաղըմը իլէ եախօտ անլէրտէն
պիրիսի ումուսէն, վէ եախօտ թարաֆը միլլէթտէն
շիրքէթ մագամընտա թանըլա կէլէն պաղը րէնապին,
պաղը շէրայիթլէ Կաթող-Բաթրիգլիգ քիւրաիսի իլէ
իրթիթապ հասըլ իթմէք իտէրլէր իտէ, էվլէլ էմիրտէ
քէնտիլէրի մէզքիւր Շարթնամէլէրինի պիլ թանըլմ,
միլլէթ ու քիւրաիցէ թէպլիգ իտէպիլէճէքէր, վէ միլ-
լէթ վէ քիւրաի թարաֆընտան գապուլ վէ թաստիգ
օլտուղտան սօնրա, մէրի իւլ իճրա օլապիլէճէք տիր :

29-01582
1916

« Ազգային գրադարան

NL0115049

